

Analyzing the Role of Islamic Parenting Style in Protecting Adolescents from the Harms of Social Media and Smartphones

Aliahmad Panahi¹

1. Assistant Professor, Department of Psychology, Research Institute of Hawza and University, Qom, Iran (Corresponding Author).

Apanahi@rihu.ac.ir

Received: 2024/07/02; Accepted: 2024/10/04

Extended Abstract

Introduction and Objectives: A critical factor in fostering normative development in adolescents is the parenting style adopted by their parents. Research on this subject-matter demonstrates that externalized behaviors in children are significantly influenced by the parenting and caregiving styles of their parents. Psychology suggests that parents who adopt informed and developmentally appropriate educational and relational strategies tailored to adolescents' biological, cognitive, emotional, and social development are more likely to nurture cognitive and behavioral functionality in their children. In contemporary times, a major threat to adolescents is the unregulated and excessive use of digital technologies and cyberspaces. While the internet's global expansion offers numerous benefits, it also presents challenges, with adolescents being one of the most vulnerable groups to unregulated exposure. Parenting styles are pivotal in fostering normative adolescent development and safeguarding them from potential harm.

Islamic teachings link protection from psychological, moral, personal, and social disorders in children and future generations to parents' educational and nurturing styles. Based on religious teachings, it can be argued that adopting Islamic parenting styles enhances adolescents' resilience against the harms associated with digital technologies and social media. This study aims to analyze the role of Islamic parenting styles in protecting adolescents from these harms.

Research Method: This study is categorized as theoretical and applied research. A descriptive-analytical method is employed, involving the collection, categorization, and description of relevant topics followed by their analysis and synthesis. Descriptive research focuses on understanding the current state of a phenomenon and systematically describing its features. Theoretical investigations primarily involve library-based data collection, followed by qualitative analysis and reasoning. The study endeavors to examine the role of Islamic parenting styles in safeguarding adolescents from smartphone and social media addiction. It integrates insights from Islamic teachings, psychological and educational theories, and empirical research. Content analysis of religious teachings is also employed alongside descriptive and analytical methods.

Summing-Up: A review of Islamic teachings, psychological research, and field studies reveals:

1. The prevalence of internet and smartphone addiction among adolescents is high.
2. Social media and smartphone addiction lead to various social, ethical, and familial harms.
3. Appropriate parenting styles significantly influence children's social competencies and resilience.

Original Article

4. Islamic parenting styles, rooted in divine teachings, provide comprehensive and precise guidance, aligning with adolescents' psychological, social, and intrinsic needs.
5. Islamic parenting styles address adolescents' emotional and psychological needs while fostering dignity and independence in parent-child relationships.
6. Islamic parenting styles consider individual and gender differences and adapt to the developmental context of the adolescent.
7. By fulfilling emotional and psychological needs, Islamic parenting styles reduce adolescents' inclination toward harmful digital spaces.
8. Secure attachment between parents and children is a key factor in safeguarding adolescents from social media and smartphone addiction.
9. Failure to meet psychological needs within the family environment increases adolescents' dependence on social media and smartphones.
10. Warm, respectful, and empathetic parent-child interactions significantly enhance adolescent resilience.

Discussion and Conclusion: The findings align with existing research on the role of parenting styles in promoting normative child and adolescent development and safeguarding them from various harms. Studies highlight that parent-child relationships characterized by affection, intimacy, and mutual respect boost adolescents' self-esteem, confidence, and secure attachment. Adolescents raised in emotionally nurturing and spiritually enriched families exhibit better psychological health and normative personality traits. When biological, psychological, and spiritual needs are met within the family, adolescents are less likely to turn to risky friendships or harmful digital environments. Conversely, unmet emotional and psychological needs in the family often drive adolescents toward unsafe and unethical cyberspaces. Digital addiction poses numerous risks, including academic decline, depression, social withdrawal, anxiety, moral and spiritual harm, and even sexual exploitation. Parents must cultivate a trusting, affectionate relationship with adolescents, delegate responsibilities, monitor activities indirectly, and ensure a healthy social and educational environment. Upholding Islamic norms and values and inviting adolescents to a moral and spiritual framework are vital for resilience against social and ethical challenges. Finally, the authors express gratitude to all who promote Islamic knowledge and values, inviting constructive criticism to further educational and scientific goals.

Keywords: Adolescence, Social Media, Smartphone Addiction, Parent-Child Relationship, Needs, Islamic Teachings.

Cite this article: Aliahmad Panahi. (2024), "Analyzing the Role of Islamic Parenting Style in Protecting Adolescents from the Harms of Social Media and Smartphones", *Islamic Education*, 19(50): 71-86.

تحلیل نقش سبک فرزند پروری اسلامی در مصونیت نوجوانان از آسیب‌های شبکه‌های اجتماعی و گوشی‌های هوشمند

علی احمد پناهی^۱

۱. استادیار، گروه روانشناسی، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، قم، ایران (نویسنده مسئول).

Apanahi@rihu.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۴/۱۲؛ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۷/۱۳

چکیده گسترده

مقدمه و اهداف: یکی از عناصر مهم در تحقق بخشی به تحول بهنجار در نوجوانان، سبک فرزندپروری والدین است. پژوهش‌های انجام‌شده نشان می‌دهد که مهمترین عناصر در تحول رفتارهای برونی‌سازی‌شده فرزندان متأثر از سبک فرزندپروری و والدگری والدین است. توصیه دانش روان‌شناسی این است که اگر چنانچه والدین تلاش عالمانه‌ای در گستره فرزندپروری مبذول دارند و روش‌های تربیتی و ارتباطی مناسب و هم‌تراز با سیر تحولی (زیستی، شناختی، عاطفی و اجتماعی) نوجوانان را اتخاذ کنند، نرخ تحقق‌گشتوری‌های شناختی و رفتاری بهنجار در آنان افزایش خواهد یافت. یکی از آسیب‌های مهم که در عصر کنونی، نوجوانان را تهدید می‌کند، استفاده بی‌ضابطه و گسترده از فضای مجازی و فناوری دیجیتال است. به دلیل فواید فراوانی که توسعه اینترنت در دنیا دارد، کاربران این فناوری جدید، هر روز رو به افزایش است. نوجوانان، یکی از مهمترین قربانیان فضای مجازی بی‌ضابطه هستند. سبک والدگری والدین و سبک فرزندپروری آنان از عناصری است که در تحول بهنجار نوجوان و در مصونیت بخشی آنان، تاثیر سازنده دارد.

در آموزه‌های اسلامی مصونیت بخشی از ابتلا به ناهنجاری‌های روانی، اخلاقی، شخصیتی و اجتماعی فرزندان و نسل‌های بعدی آنان را، با عملکرد آموزشی و سبک پرورشی والدین، مرتبط شده است و از تنوع در آموزه‌های دینی می‌توان ادعا نمود که سبک فرزندپروری اسلامی می‌تواند باعث افزایش مصونیت نوجوانان از آسیب‌ها باشد. هدف پژوهش پیش رو تحلیل نقش سبک فرزندپروری اسلامی در مصونیت نوجوانان از آسیب‌های مرتبط با فضای مجازی و فناوری دیجیتال است.

روش پژوهش: بر اساس تقسیم‌بندی تحقیقات علمی بر اساس هدف، پژوهش حاضر در ردیف تحقیقات نظری و کاربردی قرار می‌گیرد. همچنین از روش توصیفی - تحلیلی نیز بهره گرفته می‌شود. یعنی پس از جمع‌آوری و دسته‌بندی مباحث و توصیف آنها، به تحلیل و جمع‌بندی و نتیجه‌گیری از هر کدام پرداخته می‌شود. در تحقیقات توصیفی محقق به دنبال چگونه بودن موضوع است و می‌خواهد بداند پدیده متغیر یا مطلب چگونه است. به عبارت دیگر، این تحقیق وضع موجود را بررسی می‌کند و به توصیف منظم و نظام‌دار وضعیت فعلی می‌پردازد. تحقیقات نظری نیز تحقیقاتی هستند که اطلاعات و مواد اولیه تحقیق در روش کتابخانه‌ای گردآوری می‌شود و سپس با روش‌های مختلف استدلال، مورد تجزیه و تحلیل کیفی قرار گرفته و نتیجه‌گیری می‌شود. در پژوهش پیش رو تلاش شده به تحلیل نقش بهره‌گیری از سبک فرزندپروری اسلامی در مصونیت بخشی نوجوانان از اعتیاد به گوشی‌های هوشمند و شبکه‌های اجتماعی، پرداخته شود. در تحقیق پیش رو همچنین تلاش شده از آموزه‌های اسلامی و روان‌شناختی و تربیتی و پژوهش‌های تجربی، بهره کافی برده شود. در تحقیق پیش رو به تحلیل محتوایی آموزه‌های دینی پرداخته شده و همچنین از روش توصیفی و تحلیلی بهره گرفته شده است.

جمع‌بندی: از تنوع و تأمل در آموزه‌های اسلامی، دانش روان‌شناسی و تحقیقات میدانی مرتبط می‌توان نتیجه گرفت که:

۱. اعتیاد به اینترنت و گوشی‌های هوشمند در بین نوجوانان، از فراوانی زیادی برخوردار است؛

نوع مقاله: پژوهشی

۲. اعتیاد به شبکه‌های مجازی و گوشی‌های هوشمند، آسیب‌های مختلف اجتماعی و اخلاقی و خانوادگی در پی دارد؛
 ۳. شیوه فرزندپروری مناسب والدین در شایستگی‌ها و مهارت‌های اجتماعی فرزندان تأثیر محسوسی دارد و باعث مصونیت‌بخشی نوجوان می‌شود؛
 ۴. سبک فرزندپروری اسلامی به دلیل ابتاء بر آموزه‌های وحیانی از اتقان و جامعیت بیشتری برخوردار است و متناسب با نیازهای روان‌شناختی و اجتماعی و فطری نوجوانان است؛
 ۵. در سبک فرزندپروری اسلامی به تأمین همه نیازهای عاطفی و روان‌شناختی نوجوان توجه شده و ابتدای روابط والد - فرزندی بر حفظ کرامت و استقلال نوجوانان است؛
 ۶. در سبک فرزندپروری اسلامی به تفاوت‌های فردی و جنسیتی و نیازهای آنان در دوره‌ای که زیست می‌کنند، شده است؛
 ۷. به دلیل تأمین نیازهای عاطفی و روان‌شناختی نوجوان در سبک فرزندپروری اسلامی، انگیزه و رغبت به فضای دیجیتال خطرناک و غیراخلاقی، کاهش خواهد داشت؛
 ۸. شکل‌گیری دلبستگی ایمن در فرزندان از عوامل مصونیت‌بخش به نوجوانان از اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی و گوشی‌های هوشمند است؛
 ۹. عدم تأمین نیازهای روان‌شناختی فرزندان در محیط خانواده و در روابط والد - فرزندی، زمینه‌ساز گرایش و نیاز نوجوان به گوشی هوشمند و شبکه‌های اجتماعی است؛
 ۱۰. تعامل صمیمانه و مهرورزانه و مبتنی بر رعایت کرامت انسانی، باعث افزایش مصونیت در نوجوانان است.
- بحث و نتیجه‌گیری:** نتایج پژوهش پیش رو با بسیاری از پژوهش‌های انجام شده در رابطه با نقش سبک فرزندپروری با تحول‌بهنجار کودکان و نوجوانان و مصونیت‌بخشی آنان از آسیب‌های مختلف، سازگاری دارد. پژوهش‌های مختلف نشان می‌دهد که سبک ارتباط والد - فرزندی، نقش سازنده در تحول‌بهنجار فرزندان دارد و ارتباطی که مبتنی بر مهرورزی و صمیمیت و تکریم باشد، باعث افزایش اعتمادبه‌نفس و عزت نفس و باعث شکل‌گیری دلبستگی ایمن در فرزندان می‌شود. فرزندان که در یک خانواده عاطفی و در خانواده‌ای که بین اعضای آن تعامل منطقی، محبت‌آمیز و مبتنی بر معنویت خداسو، وجود دارد، از سلامت روان و شخصیت‌بهنجار برخوردار می‌شوند. اگر نیازهای زیستی، روان‌شناختی و معنوی فرزندان به گونه‌ای مطلوب در محیط خانواده تأمین گردد، زمینه گرایش فرزندان به دوستی‌های خطرناک و پناه بردن به فناوری دیجیتال خطرآفرین، کاهش می‌یابد. پژوهش‌های مختلف نشان داده است که یکی از علل اصلی گرایش فرزندان به ویژه نوجوانان به فناوری دیجیتال و فضای مجازی و آسیب‌های مختلف به دنبال دارد. افت تحصیلی، افسردگی، انزوایگزینی، اضطراب، آسیب معنوی، آسیب اخلاقی و جنسی، از مهمترین آسیب‌هایی است که ممکن است در اعتیاد به فناوری دیجیتال، دامن‌گیر نوجوانان گردد. والدین بایستی تلاش کنند تا تعاملی صمیمانه با نوجوانان داشته باشند و به آنان اعتماد کرده و مسئولیت برخی کارها را به آنان واگذار کنند. والدین بایستی نظارت غیرمستقیم بر فعالیت‌های فرزندان داشته باشند و سعی کنند آنان را در محیط اجتماعی سالم و مدارس آموزشی سالم، تربیت کنند. التزام والدین به هنجارهای اسلامی و ارزش‌های دینی و دعوت نوجوانان نیز به این فضای اخلاقی و معنوی، از عناصر مهم در مصونیت‌بخشی از ناهنجارهای اجتماعی و اخلاقی است. در پایان از همه افرادی که در ترویج دانش و ارزش‌های اسلامی و دینی تلاش می‌کنند قدردانی نموده و از خوانندگان گرامی تقاضا داریم با انتقادات سازنده خویش، ما را در پیشبرد اهداف تربیتی و علمی، یاری نمایند.
- کلمات کلیدی:** دوره نوجوانی، شبکه‌های اجتماعی، اعتیاد به گوشی هوشمند، رابطه والد - فرزندی، نیازها، آموزه‌های اسلامی.

استناد: علی احمد پناهی (۱۴۰۳)، «تحلیل نقش سبک فرزندپروری اسلامی در مصونیت نوجوانان از آسیب‌های شبکه‌های اجتماعی و گوشی‌های هوشمند»، مجله تربیت اسلامی، ۱۹ (۵۰): صص ۷۱-۸۶.

۱. مقدمه

یکی از عناصر مهم در تحقق بخشی به تحول بهنجار در نوجوانان و به ویژه در مصونیت بخشی آنان از آسیب های مختلف، سبک فرزند پروری والدین است. پژوهش های انجام شده نشان می دهد که مهم ترین عناصر در تحول رفتارهای برونی سازی شده فرزندان متأثر از سبک فرزند پروری والدگری والدین است (رنر،^۱ ۲۰۱۲). توصیه دانش روان شناسی این است که اگر والدین تلاش عالمانه ای در گستره فرزند پروری مبذول دارند و روش های تربیتی و ارتباطی مناسب و همتراز با سیر تحوّل (زیستی، شناختی، عاطفی و اجتماعی) نوجوانان را اتخاذ کنند، نرخ تحقق کُنشوری های شناختی و رفتاری بهنجار در آنان افزایش خواهد یافت (دادستان، ۱۳۸۶، ص ۲۵۱). پژوهش ها نشان می دهد که شیوه فرزند پروری مناسب والدین در شایستگی ها و مهارت های اجتماعی فرزندان تأثیر محسوسی داشته است (برونوسر^۲ و همکاران، ۲۰۰۹).

یکی از آسیب های مهم که در عصر کنونی، نوجوانان را تهدید می کند، استفاده بی ضابطه و گسترده از فضای مجازی و فناوری دیجیتال است. با توسعه عصر اینترنت و فناوری های دیجیتال، سایت های شبکه های اجتماعی به یک سکوی مهم برای تعامل بین فردی تبدیل شده اند (برچل،^۳ ۲۰۱۵). به دلیل فواید فراوانی که توسعه اینترنت در دنیا دارد، کاربران این فناوری جدید، هر روز رو به افزایش است، به گونه ای که از سال ۲۰۰۰ تا سال ۲۰۱۸ استفاده از اینترنت حدود ده برابر افزایش پیدا کرده است (مرکز اطلاعات شبکه اینترنت چین،^۴ ۲۰۱۹). تحلیل و آنالیز ۳۱ مقاله علمی در هفت منطقه جهان نشان می دهد که شیوع کلی اینترنت (۶٪ IA) است؛ به گونه ای که بیشترین شیوع (۱۰/۹٪) در خاورمیانه و کمترین شیوع (۲/۶٪) در اروپای غربی و شمالی است (سیرک^۵ و همکاران، ۲۰۱۷). اعتیاد به اینترنت و گوشی هوشمند، می تواند پیامدهای جسمانی و روان شناختی و اجتماعی و اخلاقی زیادی و به ویژه برای نوجوانان در پی داشته باشد (کارر و اکدمیر،^۶ ۲۰۱۹).

سبک والدگری والدین و سبک فرزند پروری آنان از عناصری است که در تحول بهنجار نوجوان و در مصونیت بخشی آنان، تأثیر سازنده دارد. سبک فرزند پروری به معنای منظومه ای از بازخوردها و نوع تعامل والدین نسبت به کودکان که در مجموع یک فضای هیجانی - شناختی را در رفتارهای ابرازی والدین به وجود می آورد (فلاحی^۷ و همکاران، ۲۰۱۴)، از مباحث اساسی در فرایند پرورش فرزندان و به ویژه در تعامل با نوجوانان است. در فرایند فرزند پروری ترکیباتی از رفتارهای والدین با یکدیگر هم افزایی پیدا کرده و با ایجاد یک فضای اخلاقی، تربیتی، عاطفی و روان شناختی در محیط خانواده، زمینه های لازم را برای تحول و ایجاد امنیت روانی نوجوانان و شکل گیری ویژگی های شخصیتی و کُنشوری های بهنجار در آنان مهیا می کند (دسجاردینز^۸ و همکاران، ۲۰۰۸).

سبک فرزند پروری والدین، از متغیرهای شاخص و تأثیرگذار در تحقق رفتارهای بهنجار در نوجوانان است (دوروس^۹ و همکاران، ۲۰۰۸). دستیابی به استقلال شخصی به عنوان توانایی تعیین اهداف زندگی، اجرای اهداف شخصی، انتخاب آزادانه و کسب اعتماد به نفس و کنترل خویشتن از آسیب های مختلف، یکی از وظایف کلیدی در نوجوانی است. بسیاری از نویسندگان و نظریه پردازان، منبع استقلال شخصی و مصونیت بخشی از آسیب ها را در نوجوان، در کیفیت و کمیت روابط والدین با فرزند در نظر می گیرند. کارکردهایی از قبیل پذیرش، شناسایی، حفاظت، حمایت عاطفی و احترام، از ناحیه والدین، نقش اساسی در تحول بهنجار در کودکی و نوجوانی دارد. برخی از نویسندگان نیز بر منابع درونی رشد نوجوان، تمرکز دارند (کارابانوا و پوسکری بورشویو،^{۱۰} ۲۰۱۳).

در آموزه های اسلامی با ادبیات گوناگون و به انحاء مختلف (تلویحی و تصریحی) به مسئولیت و نقش مهم والدین نسبت به

1. Renner, L. M

2. Brunwasser, S.M

3. Burchell,

4. China Internet Network Information Center

5. Seyrek

6. Karaer & Akdemir

7. Falahati

8. Desjardins, J

9. Dorros, S

10. Karabanova, O. A., & Poskrebysheva, N. N

فرزندپروری پرداخته شده است^۱ (ابن شعبه حرانی، ۱۴۰۴، ص ۲۶۳). در آموزه‌های اسلامی، توصیه فراوانی نسبت به فرزندپروری شایسته و بهنجار^۲ شده است (ابن بابویه، ۱۴۱۳، ج ۴، ص ۳۷۲). در تعالیم اسلامی مصونیت‌بخشی از ناهنجاری‌های شخصیتی و اجتماعی فرزندان، با عملکرد والدین، مرتبط شده است و افزون بر اینکه تربیت فرزند از وظایف والدین تلقی شده^۳ (نوری، ۱۴۰۸، ج ۲، ص ۶۷) بر لزوم بهره‌گیری والدین از سبک‌های فرزندپروری مناسب و مفید نیز تأکید شده است^۴ (ابن شعبه حرانی، ۱۴۰۴، ص ۲۶۳). یکی از توقعات مهم از والدین در نظام خانواده، آموزش و پرورش فرزندان به گونه‌ای هم‌تراز با هنجارهای اخلاقی، اجتماعی، دینی و فرهنگی است. انتظار اسلام از والدین این است که در تعامل با فرزند، رفتاری مسئولانه، هوشمندانه، صمیمانه، همدلانه، مهرورزانه و مبتنی بر تحوّل شناختی، عاطفی و مبتنی بر تغافل و مدارا و نرم‌کنشی و مبتنی بر حفظ کرامت و استقلال‌طلبی نوجوان، داشته باشند (پناهی، ۱۳۹۹).

اگر نیازهای عاطفی و روان‌شناختی و استقلال‌طلبی نوجوانان در یک فضای عاطفی و روانی و مبتنی بر حفظ کرامت و استقلال آنان، تأمین گردد، انگیزه و گرایش نوجوانان به تأمین نیازهای خویش به صورت کاذب و بدلی و به واسطه فضای مجازی و شبکه‌های اجتماعی، کاهش خواهد یافت. سبک فرزندپروری اسلامی، به دلیل برخورداری از ویژگی‌های خاص خود، می‌تواند تأمین‌کننده نیازهای روان‌شناختی، عاطفی-هیجانی، شناختی، معنوی و ارتباطی نوجوانان به نحو شایسته و با حفظ کرامت و استقلال‌طلبی و هیجان‌خواهی آنان باشد.

سوال و مسئله اساسی این است که اتخاذ والدگری و سبک فرزندپروری اسلامی چه نقشی می‌تواند در مصونیت‌بخشی نوجوانان داشته باشد؟ در پژوهش پیش رو با تحلیل و توصیف آموزه‌های اسلامی و روان‌شناختی مرتبط با موضوع، به بررسی و تحلیل رابطه سبک فرزندپروری اسلامی با مصونیت‌بخشی به نوجوانان پرداخته شده است.

۲. پیشینه پژوهش

با تتبع و مطالعه‌ای که در رابطه با پیشینه موضوع انجام گرفت این نتیجه حاصل شد که بحث فراوان و مستوفایی و به ویژه با نگرش اسلامی در رابطه با موضوع پیش رو صورت نگرفته است و در برخی مقالات و کتاب‌ها، فی الجمله مطالبی بیان شده است. برخی از کتاب‌ها و پژوهش‌هایی که به نظر می‌رسید ارتباط بیشتری با موضوع پیش رو دارد عبارتند از:

۱. پناهی، علی احمد (۱۳۹۸) در مقاله‌ای با عنوان اقتضانات آموزشی و پرورشی دوره کودکی از چشم‌انداز آموزه‌های اسلامی و دانش روان‌شناسی، به برخی از فواید بهره‌گیری از سبک فرزندپروری مناسب اشاره نموده است.
۲. فراست، هادی (۱۴۰۰) در پژوهشی تحت عنوان «پیش‌بینی اعتیاد به اینترنت بر اساس شیوه‌های فرزندپروری و الگوهای ارتباطی خانواده دانش‌آموزان متوسطه دوم شهر خرم‌آباد» به برخی آسیب‌های اینترنت و راه‌های مصونیت‌بخشی از آن اشاره کرده است.
۳. کافی مجید و هاشمی سیده مرضیه (۱۴۰۱) در کتابی تحت عنوان خانواده فناورانه (پیامده سبک‌های اجتماعی مجازی بر روابط خانواده) به رابطه سبک روابط خانوادگی بر مصونیت نوجوانان اشاره نموده است.
۴. مون و بای^۵ (۲۰۲۰) در تحقیق خود به این نکته اشاره کرده‌اند که مهم‌ترین عاملی که در رفتار فرزندان تأثیر دارد، اعمال یک فرزندپروری مستبدانه یا اقتدارگرایانه و یا سبک دیگر است.
۵. کونوک^۶ و همکاران (۲۰۲۰) در پژوهش خویش به این نتیجه رسیده‌اند که سبک فرزندپروری اقتدارگرایانه می‌تواند منجر به رفتار پرخاشگرانه، افسردگی، بزهکاری و سایر مشکلات در مراحل زندگی فرزندان بشود.
۶. کارر و اکدمیر (۲۰۱۹) در مطالعات خود نشان دادند که اعتیاد به اینترنت در خانواده‌های سخت‌گیر و مستبد و در خانواده‌هایی که بسیار

۱. إِنَّكَ مُسْتَوْعَمًا وَ لَيْتَهُ بِهِ ...

۲. حَقُّ الْوَالِدِ عَلَى الْوَالِدِ أَنْ ... يَضَعَهُ مَوْضِعاً صَالِحاً.

۳. «حق الولد علی الوالد أن ... یحسن ادبه».

۴. أَنْكَ مُسْتَوْعَمًا وَ لَيْتَهُ مِنْ حُسْنِ الْأَدَبِ وَ الدَّلَالَةِ عَلَى رَبِّهِ وَ الْمَعُونَةِ لَهُ عَلَى طَاعَتِهِ فَبِكَ ...

و مشارکت در امور خانوادگی دارند و همچنین نظارت منطقی بر فعالیت فرزندان دارند، اعتیاد به اینترنت در سطح پایین است.
 ۷. پناهی (۱۴۰۲) در کتاب سبک فرزند پروری با رویکرد اسلامی، به ویژگی های ممتاز سبک فرزند پروری اسلامی پرداخته و دیگر سبک های فرزند پروری را نقد نموده است. همچنین در این کتاب به امتیازات والدگری اسلامی و تأثیر آن در مصونیت بخشی فرزندان، اشاره شده است.

۳. روش پژوهش

در این پژوهش از روش تحلیل محتوا بهره برده شده است. روش تحلیل محتوا را بسیاری از صاحب نظران، روشی پژوهشی می دانند که برای مفاهیم یا واژه های معینی در یک متن یا مجموعه ای از متون استفاده می گردد. متن می تواند کتاب، مقاله، اسناد تاریخی، متون مذهبی و... باشد. پژوهش گر با استفاده از روش تحلیل محتوا به بررسی مفاهیم و واژه ها و گزاره ها می پردازد. و به یک نتیجه و تحلیل می رسد (ضیغمی و همکاران، ۱۳۸۷، ص ۴۱). در پژوهش پیش رو، برخی از منابع اسلامی و روان شناختی و تحقیقات تجربی مرتبط با بحث، از قبیل قرآن، احادیث، مقالات روان شناختی و تحقیقات میدانی، مورد بررسی قرار گرفته و نتایج آنان مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است.

۴. یافته های پژوهش

گرچه توسعه اینترنت در دنیا باعث تسهیل روابط تجاری، بانکی، روابط اجتماعی، تسهیل در پرداخت آنلاین، کاهش تنهایی، افزایش رضایت از زندگی و بهره گیری فزاینده از دانش و تجارب دیگران و... شده است (ایندیان و گریو،^۱ ۲۰۱۴) اما اثرات مضر بر عملکرد روانی انسان نیز داشته است. مطالعات نشان داده اند که استفاده از SNS با اضطراب (شاو^۲ و همکاران، ۲۰۱۵)، افسردگی (نسی و پرینشتاین،^۳ ۲۰۱۵) و عزت نفس پایین (آپل^۴ و همکاران، ۲۰۱۵)، مرتبط است. یکی از آسیب های اساسی در رابطه با فناوری دیجیتال و اینترنت، اعتیاد به گوشی های هوشمند و به عبارت دیگر، استفاده اجباری از گوشی هوشمند، است. اعتیاد به گوشی هوشمند که به آن اسمارت فون های پاتولوژیک و یا استفاده اجباری از گوشی هوشمند که به آن «مشکل ساز»^۵ نیز گفته می شود، به شرایطی اشاره دارد که افراد مدت زمان طولانی را در گوشی هوشمند بگذرانند و از نبود موقت گوشی هوشمند، آشفته شده و احساس ناراحتی کنند (اوداکی و کالکان،^۶ ۲۰۱۰). مطالعات نشان داده است که کاهش عملکرد تحصیلی فرزندان (کاتالدو^۷ و همکاران، ۲۰۲۱) و اضطراب تعامل با همسالان و اختلال در عملکرد آنان در زندگی و عادات خویش، با اعتیاد و وسواس بیش از حد به گوشی هوشمند، مشخص می شود (فینبرگ^۸ و همکاران، ۲۰۲۲). نوجوانان، یکی از مهم ترین قربانیان فضای مجازی بی ضابطه هستند. یکی از عناصر مهم در مصونیت بخشی نوجوان و در تحول بهنجار آنان و در استقلال طلبی بهنجار در نوجوانان، کیفیت روابط والد - فرزندی است. روابط والد - فرزندی، فرصت هایی را برای تعادل فردی و همکاری با والدین به عنوان مبنایی برای توسعه استقلال شخصی، در نوجوانان فراهم می کند. نوجوانانی که در روابط عاطفی گرم، مراقبت و حمایت قرار می گیرند، تمایل به استقلال دارند، تصمیم گیری و ابراز وجود، بلوغ روانی، شایستگی مدرسه و رفاه ذهنی بیشتری را نشان می دهند. این نوجوانان، احساس اعتماد به نفس بیشتری دارند و کمتر به افسردگی و رفتارهای انحرافی گرایش دارند (کارابانوا و پوسکری بورشيو،^۹ ۲۰۱۳). در آموزه های اسلامی تلاش شده برای والدین در قبال فرزندان و تربیت آنان تعهد و التزام ایجاد گردد و با اتخاذ سبک های والدگری و ارتباطی مناسب زمینه های پرورش و تربیت فرزندان به نحو شایسته فراهم شود. در قرآن کریم، به صراحت

1. Indian, M., & Grieve, R

2. Shaw

3. Nesi, J., & Prinstein, M. J

4. Appel, H

5. Pathological smartphone use or compulsive smartphone use.

6. Odaci, H., & Kalkan, M

7. Cataldo

8. Fineberg

9. Karabanova, O. A., & Poskrebysheva, N. N

بر مسئولیت والدین در پرورش فرزندان تأکید کرده و می‌فرماید: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ؛ ای کسانی که ایمان آورده‌اید! خود و خانواده خویش را از آتشی که هیزم آن انسان‌ها و سنگ‌هاست، نگاه دارید (تحریم، ۶). در تفسیر این آیه شریفه از مکارم شیرازی نقل است که می‌گوید: نگه داری خویشتن به ترک معاصی و عدم تسلیم در برابر شهوات است و نگهداری خانواده و احساس مسولیت در برابر آنان به فرزندپروری شایسته، دعوت به نیکی، نهی از منکر و فراهم نمودن محیط سالم و اخلاقی برای فرزندان است (مکارم شیرازی، ۱۳۸۷، ج ۲۴، ص ۲۸۷). پیامبر گرامی اسلام ﷺ در پاسخ فردی که سوال کرد چگونه خود و خانواده را از آتش حفظ کنیم فرمودند: «اعْمَلُوا الْخَيْرَ وَ ذَكَّرُوا بِهِ أَهْلِيكُمْ فَأَدَّبُوهُمْ عَلَى طَاعَةِ اللَّهِ؛ کارهای پسندیده انجام دهید و خانواده خود را نیز به آن دعوت کنید و همچنین آنان را به اطاعت و بندگی پروردگار ادب و تربیت نمایید» (ابن حیون، ۱۳۸۵، ج ۱، ص ۸۲). در چشم‌انداز اسلامی، فرزندپروری یکی از شاخص‌ترین نقش‌های والدین قلمداد شده و مسئولیت دقیق و خطیری را معطوف به والدین کرده است. امام سجاد (علیه السلام) می‌فرماید: «أَمَّا حَقُّ وَلَدِكَ فَإِنَّ تَعْلَمَ أَنَّهُ مِنْكَ وَ مُضَافٌ إِلَيْكَ فِي عَاجِلِ الدُّنْيَا بِخَيْرِهِ وَ شَرِّهِ وَ أَنْتَكَ مَسْئُولٌ عَمَّا وُلِّيْتَهُ مِنْ حُسْنِ الْأَدَبِ وَ الدَّلَالَةِ عَلَى رَبِّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ الْمُعُونَةِ عَلَى طَاعَتِهِ فَاعْمَلْ فِي أَمْرِهِ عَمَلٌ مَنْ يَعْلَمُ أَنَّهُ مَثَابٌ عَلَى الْإِحْسَانِ إِلَيْهِ مُعَاقَبٌ عَلَى الْإِسَاءَةِ إِلَيْهِ؛ اما حق فرزندت این است که بدانی او از توست و با خوب و بدش در دنیا، منتسب به توست و بی‌گمان، تو درباره آنچه بر عهده‌ات است: خوب تربیت کردن او و او را به سوی خداوند عز و جل راهنمایی کردن و به فرمان‌برداری از او (خداوند) یاری کردن، مسئولی. پس در کار او، همانند کسی عمل کن که می‌داند برای نیکی کردن به او پاداش می‌گیرد و بر بدی کردن به او مجازات می‌شود (ابن بابویه، ۱۴۱۳، ج ۲، ص ۶۲۲). در آموزه‌های اسلامی، افزون بر درخواست و انتظار تربیت فرزندان از ناحیه پدر، بر لزوم پرورش فرزندان به سبک بهنجار و مبتنی بر آموزه‌های وحیانی، وجود دارد. پیامبر گرامی اسلامی در این باره می‌فرماید: «حَقُّ الْوَالِدِ عَلَى وَالِدِهِ أَنْ... وَ أَدَبُهُ وَ يَضَعُهُ مَوْضِعًا صَالِحًا» (ابن بابویه، ۱۴۱۳، ج ۴، ص ۳۷۲). پیامبر گرامی اسلام، والدینی را که در ایفای نقش و مسئولیت پرورشی و فرزندپروری خویش اهمال کاری و کوتاهی دارند، سرزنش نموده است و می‌فرماید: «لَعَنَ اللَّهُ وَالِدَيْنِ حَمَلًا وَ لَدَهُمَا عَلَى عُقُوبِهِمَا» (ابن بابویه، ۱۴۱۳، ج ۴، ص ۳۷۲). پیامبر گرامی اسلام در راستای تشویق والدین و احساس مسئولیت نسبت به پرورش شایسته فرزندان می‌فرماید: «رَحِمَ اللَّهُ وَالِدَيْنِ حَمَلًا وَ لَدَهُمَا عَلَى بَرِّهِمَا؛ خداوند پدر و مادری را که فرزندان خود را به نیکی وادارند رحمت می‌کند» (ابن بابویه، ۱۴۱۳، ج ۴، ص ۳۷۲). پیامبر گرامی اسلام نسبت به کوتاهی در تربیت فرزند هشدار می‌دهد و می‌فرماید: «يَلْزَمُ الْوَالِدَيْنِ مِنْ عُقُوبِ وَلَدِهِمَا مَا يَلْزَمُ الْوَالِدَ لَهْمَا مِنْ عُقُوبِهِمَا؛ همان‌طور که فرزندان عاق والدین می‌شوند، والدین نیز (به دلیل کوتاهی در تربیت فرزند) عاق فرزندان خود می‌گردند (ابن بابویه، ۱۴۱۳، ج ۴، ص ۳۷۲). رسول اکرم ﷺ به بعضی از کودکان نظر کرده و فرمودند: «أَنَّهُ نَظَرَ إِلَى بَعْضِ الْأَطْفَالِ فَقَالَ وَيْلٌ لِأَوْلَادِ آخِرِ الزَّمَانِ مِنْ آبَائِهِمْ فَقِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ مِنْ آبَائِهِمْ الْمُشْرِكِينَ فَقَالَ لَا مِنْ آبَائِهِمْ الْمُؤْمِنِينَ لَا يُعَلِّمُوهُمْ شَيْئًا مِنَ الْفُرَاطِصِ وَإِذَا تَعَلَّمُوا أَوْلَادَهُمْ مَتَعَوْهُمْ وَ رَضُوا عَنْهُمْ بَعْرَضِ يَسِيرٍ مِنَ الدُّنْيَا فَأَنَا مِنْهُمْ بَرِيءٌ وَ هُمْ مِنِّي بَرَاءٌ؛ وای بر فرزندان آخرالزمان از روش پدرانشان! سؤال شد: یا رسول‌الله! از پدران مشرک آن‌ها؟ حضرت فرمود: نه، از پدران مسلمانان که چیزی از فرائض دینی را به آن‌ها یاد نمی‌دهند (در امر تربیت کوتاهی می‌کنند) و اگر فرزندان، هم پی فراگیری بروند، آن‌ها را منع می‌کنند و تنها از این خشنودند که آنها درآمد مالی داشته باشند هر چند ناچیز باشد. سپس فرمود: من از این پدران بیزارم و آنان نیز از من بیزارند» (شعیری، بی تا، ص ۱۰۶).

در سبک فرزندپروری اسلامی بر لزوم آشنا نمودن فرزندان با تعالیم اسلامی و وحیانی تأکید شده و تلاش شده با آشنا نمودن فرزندان از تعالیم آسمانی، آنان را از انحرافات و آسیب‌های مختلف مصونیت‌بخشند.

حضرت علی (علیه السلام) بر اولویت‌دهی به باورهای دینی، اخلاقی و معنوی تأکید نموده و می‌فرماید: «وَ أَنْ أَبْتَدِئَكَ بِتَعْلِيمِ كِتَابِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ تَأْوِيلِهِ وَ شَرَائِعِ الْإِسْلَامِ وَ أَحْكَامِهِ وَ حَلَالِهِ وَ حَرَامِهِ لَا أَجَاوِزُ ذَلِكَ بِكَ إِلَى غَيْرِهِ؛ (شریف الرضی، ۱۴۱۴، ص ۳۹۳). در گزاره‌های اسلامی توصیه شده که با تدبیر و ژرف اندیشی در عظمت و مخلوقات خداوند، شخصیت و شاکله وجودی خود را با خالق متعال پیوند بزیند. لقمان حکیم به فرزندش فرمود: «يَا بُنَيَّ.. وَأَطِلِ التَّفَكُّرَ فِي مَلَكُوتِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ وَمَا خَلَقَ اللَّهُ فَكَفَى يَهْدًا وَإِعْظَا لِقَلْبِكَ» (مفید، ۱۴۱۳، ص ۳۳۶). در سبک فرزندپروری اسلامی، اولویت نخست ایجاد تحول در بینش، اعتقادات و هنجارهای اخلاقی و جهان‌بینی است. وقتی پایه‌های معرفتی و بینشی فرزندان به نحو شایسته و صحیح شکل بگیرد، ایمنی بخشی و مصونیت‌بخشی از آسیب‌ها و چالش‌های

زندگی برای آنان افزایش پیدا می کند.

در آموزه های اسلامی افزون بر قبول تفاوت های فردی^۱ (کلینی، ۱۴۰۷، ج ۸، ص ۱۷۷) بر رعایت توانمندی و ظرفیت های شناختی و ادراکی افراد^۲ (مجلسی، ۱۴۰۳، ج ۳، ص ۲۲۱)، توصیه شده است. همچنین به دلیل تفاوت شناختی (عقلی)، عاطفی، هوشی و... که بین زن و مرد وجود دارد در فرزندپروری باید به این تفاوت ها توجه داشت. توجه به تفاوت های فردی و جنسیتی به عنوان یک قانون روان شناختی، باید در فرزندپروری ملاحظه شود و این اصل در سبک فرزندپروری اسلامی ملاحظه شده است. به تفاوت های فردی و جنسیتی در آموزه های اسلامی توجه شده و بر لزوم رعایت آن ها تأکید شده است^۳ (کلینی، ۱۴۰۷، ج ۵، ص ۵۱۰). توجه به اقتضات زمانی و مکانی در فرزندپروری، از موضوعات مهم در سبک فرزندپروری اسلامی است.

حضرت علی (علیه السلام) فرمودند: «لَا تَفْسِرُوا أَوْلَادَكُمْ عَلَى آدَابِكُمْ فَإِنَّهُمْ مَخْلُوقُونَ لِزَمَانٍ غَيْرِ زَمَانِكُمْ؛ فرزندان را به آداب و رسوم خودتان مجبور نکنید زیرا آنها برای دوره خاص خودشان آفریده شده اند» (ابن ابی الحدید، ۱۴۰۴، ج ۲۰، ص ۲۶۷). در سبک فرزندپروری اسلامی بر لزوم آمادگی روان شناختی و ظرفیت های ادراکی فرزندان پرداخته شده است. پیامبر گرامی فرمود: «رَحِمَ اللَّهُ مَنْ أَعَانَ وَوَلَدَهُ عَلَى بَرِّهِ قَالَ قُلْتُ كَيْفَ يُعِينُهُ عَلَى بَرِّهِ قَالَ يَقْبَلُ مِيسُورَهُ وَيَتَجَاوَزُ عَنْ مَعْسُورِهِ وَلَا يُرْهَقُهُ وَلَا يَخْرُقُ بِهِ؛ خدا رحمت کند کسی را که فرزندش را بر نیکویی یاری کند، راوی پرسید: چگونه فرزند خود را بر نیکویی یاری کند؟ حضرت جواب داد: آنچه را در توان کودک باشد از او بپذیرد و از آنچه که بر کودک دشوار و سخت است در گذرد و با تحمیل کارهای فراتر از ظرفیت به او ستم روا ندارد و در رفتار با او درستی و سخت گیری نشان ندهد» (کلینی، ۱۴۰۷، ج ۶، ص ۵۰). باید سطح و کیفیت تعامل والدین با فرزندان، همتراز و متناسب با رشد زیستی و شناختی فرزندان تغییر کند. در فرزندپروری اسلامی والدین ملزم به کنش بهنجار و همتراز با ظرفیت های فرزندان هستند و از انتظارات نامتوازن و رفتارهای نابجا منع شده اند. در آموزه های اسلامی بر سبکی معتدل (تهی از افراط و تفریط) تأکید و سفارش شده است. شاکله و اساس قوانین اسلامی بر اعتدال و میانه روی پایه گذاری شده است. در تمام مراحل فرزندپروری، بر لزوم رعایت ظرفیت های زیستی، روان شناختی و توانایی ادراکی فرزندان، سفارش شده است. در واگذاری تکالیف عبادی، خانوادگی، اجتماعی و آموزشی به فرزندان، بر منشی سهل گیرانه و میانه سفارش شده است. انتظارات افراطی و مشقت آور، نهی شده است. قرآن کریم می فرماید: «لَا يَكْلِفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا؛ تکلیف بما لا يطاق، در اسلام وجود ندارد» (بقره، ۲۸۶). اسلام از والدین انتظار دارد با هر یک از فرزندان (خردسال، نوجوان، جوان، دختر، پسر، سفیه، مجنون، معلول، کم خرد، تیزهوش و...) از سبک و روش مناسب بهره بگیرد و تکالیف متناسب از آنان بخواهد. در سبک فرزندپروری اسلامی نحوه تعامل و انتظارات و کیفیت پاسخگویی والدین نسبت به دختران و پسران و نسبت به دوره های مختلف تحول، متفاوت است. نحوه نظارت بر دختران با نحوه نظارت و تعامل با پسران تفاوت دارد.

تأکید بر مهرورزی و محبت معتدل در ارتباط والد-فرزندی، یکی از ویژگی های ممتاز در سبک فرزندپروری اسلامی است. در سایه محبت است که فرزندان به والدین اعتماد می کنند و حرف های آنها را می پذیرند. حضرت علی (علیه السلام) در این باره می فرماید: «قُلُوبُ الرِّجَالِ وَحَشِيَّةٌ فَمَنْ تَأَلَّفَهَا أَقْبَلَتْ عَلَيْهِ؛ دل های مردمان وحشی است، هر کس به آنها الفت جوید به او روی آورند» (شریف الرضی، ۱۴۱۴، ص ۴۷۷). در گزاره های دینی در راستای تأثیرگذاری بر فرزندان توصیه به تعامل عاطفی و محبت آمیز شده است^۴ (برقی، ۱۳۷۱، ج ۱، ص ۲۹۳). پیامبر گرامی فرمودند: «أَجِبُوا الصَّبِيَّانَ وَارْحَمُوهُمُ فَإِذَا وَعَدْتُمُوهُمُ فُقُوا لَهُمْ فَإِنَّهُمْ لَا يَرُونَ إِلَّا أَنْكُمْ تَرُؤُونَهُمْ؛ کودکان را دوست بدارید و به آن ها ترحم کنید، و اگر به آنها وعده ای دادید وفا نمایید، که جز شما برای خود روزی آوری نمی شناسند» (کلینی، ج ۶، ص ۴۹). در سبک فرزندپروری اسلامی، والدین مسئول تعامل عاطفی معتدل با فرزندان هستند (مجلسی، ۱۴۰۳، ج ۲۳، ص ۱۱۴).

والدین در سبک فرزندپروری اسلامی، از صمیمیت و دلسوزی گسترده ای نسبت به فرزندان و نیازهای او، برخوردارند. آن ها رابطه والد -

۱. النَّاسُ مَعَادِنٌ كَمَعَادِنِ الذَّهَبِ.

۲. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِنَّا مَعَاشِرَ الْأَنْبِيَاءِ نَكَلَّمُ النَّاسَ عَلَى قَدْرِ عُقُولِهِمْ؛ كَلِمَ النَّاسِ بِمَا يَعْرِفُونَ.

۳. لَا تُمْلِكُ الْمَرْءَ مِنَ الْأَمْرِ مَا يُجَاوِزُ نَفْسَهَا فَإِنَّ ذَلِكَ أَنْتَعَمَ لِحَالِهَا وَ أَرْخَى لِنَالِهَا وَ أَدْوَمَ لِجَمَالِهَا فَإِنَّ الْمَرْءَ زِيحَانَةٌ وَ لَيْسَتْ بِقَهْرْمَانَةٌ.

۴. قَالَ مُوسَى ﷺ يَا رَبِّ أَيُّ الْأَعْمَالِ أَفْضَلُ عِنْدَكَ قَالَ حُبُّ الْأَطْفَالِ فَإِنِّي فَطَرْتُهُمْ عَلَى فِطْرَتِهِمْ عَلَى تَوْجِيهِدِي فَإِنَّ أُمَّتَهُمْ أَدْخَلْتُهُمْ جَنَّتِي بِرَحْمَتِي. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَيْسَ مِنَّا مَنْ لَمْ يَرْحَمْ صَغِيرَنَا وَ يُؤَفِّرْ كَبِيرَنَا وَ يَعْرِفْ حَقَّنَا.

فرزند لذت بخش و از لحاظ هیجانی خشنودکننده‌ای را برقرار می‌کنند که کودک را به سمت ارتباط نزدیک می‌کشاند. در سبک فرزندپروری اسلامی، به فردیت نوجوان بها می‌دهند اما بر محدودیت‌های اجتماعی نیز تأکید می‌کنند. آن‌ها مهربان و پذیرنده‌اند، اما در عین حال از فرزندانشان توقع رفتار مناسب دارند؛ در حفظ معیارها قاطعیت دارند و در صورت لزوم و در بافت رابطه صمیمانه و حمایتی، به تنبیه محدود و معقول نیز متوسل می‌شوند. فرزندان این خانواده‌ها از اینکه می‌دانند هم محبوب هستند و هم به خوبی راهنمایی می‌شوند، احساس امنیت می‌کنند و اعتماد به نفس بالایی دارند. از ویژگی‌های دیگر این خانواده این است که خانواده بر اساس مشورت و همفکری و پیروی از عقل و مصلحت‌اندیشی اداره می‌شود. یعنی بین والدین و فرزندان، آزادی نسبی حاکم است و در محدوده‌ای از کارها به فرزندان اختیاراتی داده شده ولی تصمیم نهایی با والدین به‌ویژه پدر است. در این خانواده، فرزندان به راحتی اظهار عقیده می‌کنند و هنرها و مهارت‌های خود را بروز داده و از امنیت روانی برخوردارند. در سبک فرزندپروری اسلامی، به همه نیازهای فرزند و از جمله نیازهای عاطفی، معنوی، اجتماعی و... به گونه‌ای معتدل و همتراز با سطح تحولی فرزندان، توجه می‌شود. مهرورزی عدالت‌گرایانه و معتدل در روابط والد-فرزند وجود دارد. انطباق توأم با مهرورزی در خانواده حاکم است. به ارزش‌های اخلاقی و دینی توجه جدی شده و فرزندان متعهد و مسئول، تربیت می‌شوند (پناهی، ۱۴۰۲، ص ۱۰۵-۲۰۶). در سبک فرزندپروری اسلامی، نگرش مثبتی نسبت به فرزندآوری و فرزندپروری وجود دارد، فرزندان را نعمتی از نعمت‌های پروردگار می‌دانند، احساس مسئولیت نسبت به سرنوشت فرزندان در فرزندپروری اسلامی در سطح عالی است، توجه به گستره تحولی فرزند و نیازهای مختلف او در فرزندپروری اسلامی وجود دارد، توجه به تفاوت‌های جنسیتی و فردی از ویژگی‌های منحصر به فرد فرزندپروری اسلامی و مقتدرانه است، تعامل عاطفی و مبتنی بر حفظ کرامت انسانی و ارزش‌های متعالی، در فرزندپروری مقتدر و اسلامی در سطح بالا است (پناهی، ۱۴۰۲، ص ۱۰۶-۱۳۲).

مطالعات نشان می‌دهد که سبک فرزندپروری مناسب نقش اساسی در ایمنی بخشی از آسیب‌های مختلف در فرزندان دارد. روابط عاطفی و منطقی بین والد-فرزند از پدیده‌هایی است که در روابط والد-فرزند عاطفی محور و صمیمانه و منطقی، رخ می‌دهد (کارابانوا و پوسکری بورشیو،^۱ ۲۰۱۳). روابط نزدیک با والدین پیش‌بینی‌کننده عزت‌نفس، رضایت از زندگی و نگرش‌های مثبت به زندگی است. بسیاری از مطالعات همچنین به طور مداوم گزارش کرده‌اند که دوستی با خانواده و همسالان در نوجوانی برای سلامت روانی و سازگاری مفید است. یکی از آسیب‌های جدی که در عصر کنونی برای نوجوانان مطرح است، اعتیاد به گوشی‌های هوشمند و شبکه‌های اجتماعی است. مطالعات مختلف نشان می‌دهد که تأثیر رابطه والد-کودک، بر شدت استفاده از سایت‌ها اجتماعی و فضای مجازی، بسیار جدی است. مطالعات نشان می‌دهد که رابطه معنا داری میان دلبستگی ناایمن به والدین و روابط نامناسب والد-فرزند با گرایش افراطی نوجوانان به فناوری دیجیتال و شبکه‌های اجتماعی وجود دارد (هاتچینسون^۲ و همکاران، ۲۰۱۹).

نوجوانانی که از ناحیه والدین تأمین عاطفی نشوند، گرایش و نیاز بیشتری به دوستان و حتی به فضای مجازی دارند تا بتوانند کمبودهای ارتباطی و عاطفی خویش را جبران کنند (سو^۳ و همکاران، ۲۰۱۸). تحقیقات نشان می‌دهد که حتی نوجوان به منظور همراهی و تأیید از ناحیه همسالان ممکن است به فعالیت‌ها و رفتارهای ضد اجتماعی از قبیل استعمال دخانیات، مشروبات، اعتیاد و پرنوگرافی، گرایش پیدا کنند (نیکرسون و ناگل،^۴ ۲۰۰۵).

مطالعات اخیر نشان داده شده که رابطه خوب والد-نوجوان و همراه با احساسات عاطفی، می‌تواند در پیشگیری و درمان اعتیاد به اینترنت تأثیر سازنده داشته باشد. یک مطالعه گسترده نشان می‌دهد که در دسترس بودن عاطفی والدین در اعتیاد نوجوانان به گوشی هوشمند نقش سازنده داشته و رفتارهای هیجانی ناهنجار در آنان کاهش یافته است. تحقیقات همچنین نشان داده که اختلال عاطفی-هیجانی تنها در نوجوانان معتاد به اینترنت، همراهی بیشتری داشت و همچنین افسردگی و اضطراب در آنان بیشتر از دیگر نوجوان بود (سندزیک^۵ و

1. Karabanova, O. A., & Poskrebysheva, N. N

2. Hutchinson, E. A

3. Soh

4. Nickerson, A.B., Nagle, R.J

5. Sendzik

همکاران، ۲۰۱۷).

از منظر نظریه دلبستگی، هسته کارکردهای دلبستگی خوب والد-کودک، به کودکان و به نوجوانان کمک می کند تا دلبستگی خود را به شدت با استفاده از سایت های شبکه های اجتماعی کاهش دهند (هافمن،^۱ ۲۰۱۲). دلبستگی مثبت والد-کودک، به این دلیل که به کودکان و نوجوانان اجازه می دهد احساس پذیرش و صمیمیت کنند، یک عامل محافظتی برای اعتماد به اینترنت در کودکان و نوجوانان است (هاچینسون^۲ و همکاران، ۲۰۱۹). وجود دلبستگی ایمن و روابط والد-فرزندی گرم میان فرزندان و والدین، می تواند نقش سازنده و گسترده ای در عدم تمایل و عدم نیاز فرزندان به سکوه های اجتماعی و فضای مجازی داشته باشد. کودکان و نوجوانانی که به طور ایمن وابسته هستند، نیازی به استفاده گسترده از فضای مجازی و اینترنت به عنوان یک دنیای معنوی و به عنوان تسکینی بر احساسات خویش ندارند (بونگ و سیونگ،^۳ ۲۰۲۱). روابط صمیمی و محبت آمیز با نوجوانان، نیاز به تعلق خاطر را که یکی از نیازهای اساسی انسان است تأمین کرده و زمینه پناهجویی به شبکه های اجتماعی را کاهش می دهد. از دیدگاه نظریه رضایت جبرانی، افرادی که نیازهایشان در دنیای واقعی برآورده نمی شود، بیشتر به شبکه های اجتماعی روی می آورند و اعتماد به گوشی همراه در آنان بیشتر است. این افراد تلاش می کنند نیازهای روان شناختی و ارتباطی و عاطفی خویش را به واسطه فضای مجازی جبران و برآورده نمایند (لیو^۴ و همکاران، ۲۰۲۰).

روابط والد-فرزندی که مبتنی بر طرد عاطفی و خشونت و عدم پذیرش باشد، ممکن است این احساس را در نوجوان ایجاد کند که مورد پذیرش نیست و منزلت و جایگاهی در نزد والدین ندارد و لذا ممکن است گرایش و احساس نیاز شدیدی به استفاده از گوشی هوشمند پیدا کند و در نهایت ممکن است اعتماد به گوشی هوشمند داشته باشد. پذیرش عاطفی فرزندان از ناحیه والدین و تعامل مبتنی بر صمیمیت با آنان، ممکن است بر رشد شناخت، هیجان و رفتار بهنجار در آنان کمک کند. همچنین پذیرش فرزندان از ناحیه والدین، باعث ارتقای سلامت روانی آنان می شود و بالعکس. مطالعات نشان می دهد که در صورت طرد فرزندان از ناحیه والدین، اینترنت و شبکه های اجتماعی برای کودکان و نوجوانان بسیار جذاب می شود و علاقه و گرایش آنان به شبکه های اجتماعی و مجازی به طور فزاینده و معنی داری افزایش پیدا می کند (یانگ^۵ و همکاران، ۲۰۱۶). مطالعات نشان می دهد، نوجوانانی که روابط منفی والد-فرزندی را تجربه کرده اند، به دلیل روحیه استقلال طلبی و به دلیل اضطرابی که از روابط منفی با والدین دریافت کرده اند، گرایش و زمینه بیشتری به اعتماد به گوشی هوشمند و به گذراندن وقت خویش در فضای آنلاین و مجازی و اجتماعی دارند. مطالعات انجام شده بر روی دانش آموزان دبیرستانی نشان داد که میان چگونگی و زمان ارتباط والد-فرزندی، با اعتماد به گوشی هوشمند رابطه وجود دارد. روابط والد-فرزندی منفی و نامناسب، شدت گرایش به فضای مجازی و گوشی هوشمند را افزایش می دهد.

با توجه به تحقیقات انجام شده و با توجه به ویژگی های سبک فرزند پروری اسلامی، می توان ادعا نمود که سبک فرزند پروری اسلامی، به دلیل ویژگی های خاصی که دارد و باعث تأمین نیازهای روان شناختی، تعلق خاطر، عزت نفس، کرامت نفس و... نوجوان می شود، می تواند جامع ترین، موفق ترین و کارآمدترین روش فرزند پروری نسبت به سایر سبک های مطرح شده است. در سبک فرزند پروری اسلامی، پذیرش و روابط نزدیک، وجود دارد، روش های کنترل سازگاران است و حمایت منطقی و انتظارات منطقی در روابط والد-فرزندی وجود دارد. خانواده ای تعامل والد-فرزندی بر اساس نگرش اسلامی است، روابط والدین با فرزندان صمیمی بوده و هر فردی در جایگاه متناسب خود قرار دارد. در چنین خانواده ای فرزند به استقلال و آزادی فکری تشویق می شود و در عین حال نوعی محدودیت و کنترل نیز از سوی والدین بر او اعمال می گردد. در این خانواده، روابط کلامی زیادی وجود دارد، اظهار نظر برای همه افراد مجاز است، رابطه عاطفی وسیعی در تعاملات کودک با والدین و بین پدر و مادر وجود دارد. گرمی و صمیمیت، اساس برقراری ارتباط است و هر کدام از افراد خانواده به شیوه ای منطقی و عقلانی و در چارچوب اختیاراتشان اظهار نظر می کنند. والدینی که این سبک تربیتی را به کار می گیرند توجه عاطفی مثبتی به فرزندان دارند و

1. Hofmann

2. Hutchinson, E. A

3. Bong, M., & Seyoung, L

4. Liu, Q

5. Yang

کنترل نرمالی بر فرزندان دارند و در محدوده توان و شرایط فرزندان به آنان اختیار می‌دهند و مسئولیت واگذار می‌نمایند. این والدین استقلال متناسب با سن را تشویق می‌کنند و فرزندان را در مسایل شخصی درگیر می‌کنند و اختیارات می‌دهند (پناهی، ۱۴۰۲). مطالعات پژوهشی نشان داده که در خانواده‌هایی که به نیازهای عاطفی نوجوان توجه اساسی دارند و روابط صمیمی و دوستانه با آنان برقرار می‌کنند و مشارکت در امور خانوادگی دارند و همچنین نظارت منطقی بر فعالیت فرزندان دارند، اعتیاد به اینترنت در سطح پایین است. نوجوانانی که از ارتباط اجتماعی و ادراک حداقلی برخوردارند و روابط صمیمی با هم‌نوعان و دوستان و هم سن و سال‌های و به ویژه روابط صمیمی با والدین ندارند، زمینه بیشتری به اعتیاد به اینترنت دارند. (کارر و اکدمیر، ۲۰۱۹). از تحلیل پژوهش‌های مختلف می‌تواند ادعا کرد که ارتقای مهارت‌های فرزندپروری و تقویت کیفیت رابطه والد-نوجوان و بهره‌گیری از سبک فرزندپروری اسلامی، بسیار مهم است و می‌تواند زمینه‌های افزایش مصونیت در نوجوانان را افزایش دهد. برخی پژوهش‌ها نشان می‌دهد که نوجوانان مبتلا به (اعتیاد به اینترنت) درک اجتماعی کمتری داشتند و از حمایت اجتماعی کمتری از ناحیه اطرافیان برخوردار بودند و والدین نظارت کافی و منطقی بر آنان نداشتند و روابط والد-فرزندی تھی از عواطف و صمیمیت بود (هاچینسون و همکاران، ۲۰۱۹).

در سبک فرزندپروری اسلامی به سلامت معنوی نوجوانان اهمیت زیادی داده می‌شود. تحقق بخشی به سلامتی معنوی فرزندان از عناصری است که می‌تواند در خودکارآمدی نوجوانان نقش سازنده داشته باشد. سلامت معنوی باعث افزایش خودکارآمدی و باعث افزایش کیفیت زندگی می‌شود. خودکارآمدی از عناصر و سازه‌های اصلی تشکیل دهنده هسته‌های ارزیابی خود است که بندورا آن را مطرح کرده است. بر اساس نظریه شناختی-اجتماعی بندورا، افرادی که دارای احساس خودکارآمدی بالا هستند، در مقابله با عوامل فشارزا، آسیب‌پذیری کم‌تری نسبت به استرس دارند و در نتیجه در جنبه‌های مهم و کلیدی زندگی نظیر پیشرفت تحصیلی و تعاملات اجتماعی، عملکرد بهتری دارند (کاپارا و همکاران، ۲۰۰۴^۱). آدجبولاً^۲ (۲۰۰۷) در مطالعات خود به این نتیجه رسید که رابطه معنادار و قوی بین معنویت با خودکارآمدی و کیفیت زندگی در افراد وجود دارد، به طوری که افراد با باورهای معنوی بالا از خودکارآمدی بالا و همچنین کیفیت زندگی مناسبی برخوردار هستند. همچنین کوچکزایی و حیدرزادگان (۱۳۹۴) در پژوهش خود به این نتیجه رسیدند که همبستگی معنادار مثبتی میان سلامت معنوی و خودکارآمدی وجود دارد. مطالعات نشان می‌دهد که اعتیاد به اینترنت در خانواده‌های تھی از معنویت و باورهای قوی و خانواده‌های سخت‌گیر و مستبد، بیشتر است (کارر و اکدمیر، ۲۰۱۹).

۵. جمع بندی و نتیجه‌گیری

از تتبع و تامل در آموزه‌های اسلامی، دانش روان‌شناسی و تحقیقات میدانی مرتبط می‌توان نتیجه گرفت که:

۱. اعتیاد به اینترنت و گوشی‌های هوشمند در بین نوجوانان، بسیار زیاد است.
۲. اعتیاد به شبکه‌های مجازی و گوشی‌های هوشمند، آسیب‌های مختلف اجتماعی و اخلاقی و خانوادگی در پی دارد.
۳. شیوه فرزندپروری مناسب والدین در شایستگی‌ها و مهارت‌های اجتماعی فرزندان تأثیر محسوسی دارد و باعث مصونیت بخشی نوجوان می‌شود.
۴. تعامل دوستانه با نوجوانان و تأمین نیازهای عاطفی-روانی آنان و حفظ کرامت نوجوانان، از مهم‌ترین عناصر مصونیت‌بخش به نوجوانان است.
۵. سبک فرزندپروری اسلامی به دلیل ابتاء بر آموزه‌های وحیانی از اتقان و جامعیت بیشتری برخوردار است و متناسب با نیازهای روان‌شناختی و اجتماعی و فطری نوجوانان است؛
۶. در سبک فرزندپروری اسلامی به تأمین همه نیازهای عاطفی و روان‌شناختی نوجوان توجه شده و ابتدای روابط والد-فرزندی بر حفظ کرامت و استقلال نوجوانان است؛

1 Caprara et al

2 Adegbola

۷. در سبک فرزندپروری اسلامی به تفاوت‌های فردی و جنسیتی و نیازهای آنان در دوره‌ای که زیست می‌کنند، شده است؛
۸. اقناع اندیشه، تاب‌آوری، تعدیل انتظارات از نوجوان و همچنین تأمین نیازهای معنوی نوجوان، در سبک فرزندپروری اسلامی به نحو شایسته و بهنجار مورد توجه است؛
۹. انتظار اسلام از والدین در سبک فرزند پروری اسلامی به گونه‌ای است که باعث روابط صمیمانه و کریمانه بین والد-فرزند می‌شود و زمینه‌ای برای چالش‌های مختلف باقی نمی‌ماند.
۱۰. به دلیل تأمین نیازهای عاطفی و روان‌شناختی نوجوان در سبک فرزندپروری اسلامی، انگیزه و رغبت به فضای دیجیتال خطرناک و غیر اخلاقی، کاهش خواهد داشت؛
۱۱. شکل‌گیری دلبستگی ایمن در فرزندان از عوامل مصونیت‌بخش به نوجوانان از اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی و گوشی‌های هوشمند است؛
۱۲. عدم تأمین نیازهای روان‌شناختی فرزندان در محیط خانواده و در روابط والد-فرزندی، زمینه ساز گرایش و نیاز نوجوان به گوشی هوشمند و شبکه‌های اجتماعی است؛
۱۳. اعتیاد به گوشی هوشمند و شبکه‌های اجتماعی می‌تواند باعث افت تحصیلی، کاهش اعتماد به نفس، کاهش عزت‌نفس، باعث افسردگی و زمینه‌ساز ناهنجاری‌های اخلاقی و جنسی بشود.
۱۴. بهره‌گیری از سبک فرزندپروری اسلامی به دلیل ابتنا به آموزه‌های وحیانی و به دلیل توجه به ساحت‌های مختلف در امر تربیت و توجه به نیازهای نوجوانان، می‌تواند از عوامل مصونیت‌بخش از آسیب‌های مختلف باشد.

منابع

- * قرآن کریم. ترجمه آیت الله ناصر مکارم شیرازی.
۱. ابن ابی الحدید، عبدالحمید بن هبه الله (۱۴۰۴ق). شرح نهج البلاغه. قم: مکتبه آیه الله المرعشی النجفی.
 ۲. ابن بابویه، محمد بن علی (۱۴۱۳). من لا یحضره الفقیه. قم: دفتر انتشارات اسلامی.
 ۳. ابن حیون، نعمان بن محمد مغربی (۱۳۸۵ق). دعائم الإسلام و ذکر الحلال و الحرام و القضايا و الأحكام. قم: آل البيت.
 ۴. ابن شعبه حرانی، حسن بن علی (۱۴۰۴). تحف العقول عن آل الرسول ﷺ. قم: جامعه مدرسین.
 ۵. برقی، احمد بن محمد بن خالد (۱۳۷۱). المحاسن. قم: دار الکتب الإسلامیه. روان شناختی
 ۶. پناهی، علی احمد (۱۳۹۸). «اقتضائات آموزشی و پرورشی دوره کودکی از چشم انداز آموزه های اسلامی و دانش روان شناسی». مطالعات اسلام و روان شناسی، شماره ۲۵، ۱۳۵-۱۵۵.
 ۷. پناهی، علی احمد (۱۳۹۹). «اهمیت آشنایی با فرایند فرزندپروری با تأکید بر توقعات تربیتی - روان شناختی حداقلی اسلام از والدین». مجله علمی پژوهشی مطالعات اسلام و روان شناسی، شماره ۲۷، ۱۴۱-۱۶۲.
 ۸. پناهی، علی احمد (۱۴۰۲). سبک فرزندپروری با رویکرد اسلامی. قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.
 ۹. حر عاملی، محمد بن حسن (۱۴۰۹ق). وسائل الشیعه. قم: مؤسسه آل البيت علیهم السلام.
 ۱۰. حیدرزادگان، کوچکزایی (۱۳۹۴). «بررسی رابطه بین سلامت معنوی و خودکارآمدی دانشجویان دانشکده های فنی - مهندسی و روان شناسی و علوم تربیتی». فصلنامه آموزش مهندسی ایران. ۱۷ (۶۵): ۷۹-۹۳.
 ۱۱. دادستان، پریخ (۱۳۸۶). روان شناسی مرضی تحولی از کودکی تا بزرگسالی. تهران: سمت.
 ۱۲. شریف الرضی، محمد بن حسین (۱۴۱۴). نهج البلاغه (للصیحی صالح). قم: هجرت.
 ۱۳. شعیری، محمد بن محمد (بی تا). جامع الأخبار (لشعیری). نجف: مطبعة حیدریه.
 ۱۴. ضیغمی، رضا؛ باقری نسامی، معصومه؛ حق دوست اسکویی، سیده فاطمه و منصوره یادآور نیکروش (۱۳۸۷). «تحلیل محتوا». فصلنامه پرستاری ایران، شماره ۵۳، ۴۱-۵۲.
 ۱۵. طبرسی، حسن بن فضل (۱۴۱۲). مکارم الأخلاق. قم: الشریف الرضی.
 ۱۶. فراست، هادی (۱۴۰۰). «پیش بینی اعتیاد به اینترنت بر اساس شیوه های فرزندپروری و الگوهای ارتباطی خانواده دانش آموزان متوسطه دوم شهر خرم آباد». پژوهش های معاصر در علوم و تحقیقات، شماره ۲۲، ص ۱۰۲-۱۱۶.
 ۱۷. کافی، مجید و مرضیه سیده هاشمی (۱۴۰۱). خانواده فناورانه. قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.
 ۱۸. کلینی، محمد بن یعقوب بن اسحاق (۱۴۰۷). الکافی (ط - الإسلامیه). تهران: دار الکتب الإسلامیه.
 ۱۹. مجلسی، محمدباقر (۱۴۰۳). بحار الانوار. بیروت: دار احیاء التراث العربی.
 ۲۰. مفید، محمد بن محمد (۱۴۱۳). الإختصاص. قم: المؤتمر العالمی لالفیه الشیخ المفید.
 ۲۱. مکارم شیرازی، ناصر و همکاران (۱۳۸۷). شرح نزه و جامعی بر نهج البلاغه. تهران: انتشارات دارالکتب الاسلامیه.
 ۲۲. نوری، میرزا حسین (۱۴۰۸). مستدرک الوسائل. بیروت: مؤسسه آل البيت لاحیاء التراث.
23. Yang, X., Zhu, L., Chen, Q., Song, P., & Wang, Z. (2016). Parent marital conflict and Internet addiction among Chinese college students: The mediating role of father-child, mother-child, and peer attachment. *Computers in Human Behavior*, 59, 221-229 .
 24. Adegbola, M. A. (2007). The relationship among spirituality, self-efficacy and quality of life in adults with sike cell disease, Thesis, for the Degree of Doctor of Philosophy, the University of Texas at Arlington.
 25. Appel, H., Crusius, J., & Gerlach, A. L. (2015). Social comparison, envy, and depression on Facebook: A study looking at the effects of high comparison standards on depressed individuals. *Journal of Social and Clinical*

- Psychology, 34(4), 277–289 .
26. Aslan, S. (2011). The analysis of relationship between school bullying, perceived parenting styles and self-esteem in adolescents. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 30, 1798-1800.
27. Bong, M., & Seyoung, L. (2021). How does parental smartphone addiction affect adolescent smartphone addiction? Testing the mediating roles of parental rejection and adolescent depression. *Cyberpsychology, Behavior and Social Networking*, 24(6), 399–407 .
28. Brunwasser, S. M., Gill ham, J. E., & Kim, E. S. (2009). A met a analytic review of the Penn Resiliency Program's effect on depressive symptoms. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 77, 1042–1054 .
29. Burchell, K. (2015). Tasking the everyday: Where mobile and online communication take time. *Mobile Media & Communication*, 3(1), 36–52 .
30. Caprara, G. V. Barbaranelli, C. Postorellic, C. & Cervone, D (2004). The contribution of self-efficacy beliefs to psychosocial outcomes in adolescence: Predicting beyond global dispositional tendencies. *Personality and Individual Differences*. 37, 751-763.
31. Cataldo, I., Lepri, B., Neoh, M. J. Y., & Esposito, G. (2021). Social media usage and development of psychiatric disorders in childhood and adolescence: A review. *Frontiers in Psychiatry*, 11, Article 508595 .
32. Desjardins, J., Zelenski, J., & Coplan, R. (2008). An investigation of maternal personality, parenting styles, and subjective well-being. *Personality and Individual Differences*, 44, 587-597 .
33. Dorros, S., Hanzal, A., & Segrina, Ch. (2008). The big five personality traits and perceptions of touch to intimate and nonintimate body regions. *Journal of Research in Personality*, 42, 1067-1073 .
34. Falahati, Hanieh, Samavi, Abdolvahab, Javdan, Moosa. (2014). Studying the Relationship between Parenting Styles and Behavioral Problems in 3 to 6 Years Old Children. *American Journal of Life Science Researches*. Vol. 2, Issue 1, 186-193 .
35. Fineberg, N. A., Mench´on, J. M., Hall, N., Dell’Osso, B., Brand, M., Potenza, M. N., & Zohar, J. (2022). Advances in problematic usage of the internet research-A narrative review by experts from the European network for problematic usage of the internet. *Comprehensive Psychiatry*, 152346
36. Hofmann, S. G., & Nadkarni, A. (2012). Who do people use Facebook? *NIH Public Access*, 52(3), 243–249 .
37. Hutchinson, E. A., Rosen, D., Allen, K., Price, R. B., Amole, M., & Silk, J. S. (2019). Adolescent gaze-directed attention during parent-child conflict: The effects of depressive symptoms and parent-child relationship quality. *Child Psychiatry and Human Development*, 50(3), 483–493 .
38. Indian, M., & Grieve, R. (2014). When Facebook is easier than face-to-face: Social support derived from Facebook in socially anxious individuals. *Personality and Individual Differences*, 59(2), 102–106 .
39. Karabanova, O. A., & Poskrebysheva, N. N. (2013). Adolescent autonomy in parent-child relations. *Procedia-social and behavioral sciences*, 86, 621-628 .
40. Karaer, Y., & Akdemir, D. (2019). Parenting styles, perceived social support and emotion regulation in adolescents with internet addiction. *Comprehensive psychiatry*, 92, 22-27 .
41. Liu, Q., Huang, J., & Zhou, Z. (2020). Self-expansion via smartphone and smartphone addiction tendency among adolescents: A moderated mediation model. *Children and Youth Services Review*, 119, Article 105590 .
42. Nesi, J., & Prinstein, M. J. (2015). Using social media for social comparison and feedback-seeking: Gender and popularity moderate associations with depressive symptoms. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 43(8), 1427–1438 .

43. Nickerson, A. B., Nagle, R. J., (2005). Parent and peer attachment in late childhood and early adolescence. *J. Early Adolesc.* 25 (2), 223–249 .
44. Odaci, H., & Kalkan, M. (2010). Problematic Internet use, loneliness and dating anxiety among young adult university students. *Computers & Education*, 55(3), 1091–1097
45. Renner, L. M. (2012). Single types of family violence victimization and externalizing behaviors among children and adolescents. *Journal of Family*, 27. 177-186 .
46. Sendzik, L., Ö. Schäfer, J., C. Samson, A., Naumann, E., & Tuschen-Caffier, B. (2017). Emotional awareness in depressive and anxiety symptoms in youth: A meta-analytic review. *Journal of youth and adolescence*, 46, 687-700 .
47. Seyrek, S., Cop, E., Sinir, H., Ugurlu, M., & Şenel, S. (2017). Factors associated with Internet addiction: Cross sectional study of Turkish adolescents. *Pediatrics international*, 59(2), 218-222 .
48. Shaw, A. M., Timpano, K. R., Tran, B., & Joormann, J. (2015). Correlates of Facebook usage patterns: The relationship between passive Facebook use, social anxiety symptoms, and brooding. *Computers in Human Behavior*, 48, 575–580 .
49. Soh, P. C. H., Chew, K. W., Koay, K. Y., & Ang, P. H. (2018). Parents vs peers' influence on teenagers' Internet addiction and risky online activities. *Telematics and Informatics*, 35(1), 225-236
50. Moon, S.J., Bai, S.Y.,(2020). Components of digital literacy as predictors of youth civic engagement and the role of social media news attention: the case of Korea. *J. Child.Media* 14 (4), 458–474.
51. Konok, V., Bunford, N., Miklosi, A.,(2020). Associations between child mobile use and digital parenting style in Hungarian families. *J. Child. Media* 14 (1), 91–109.